

رابطه هوش معنوی و نگرش به آخرت با بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین

فردین فروغی سوها^{۱*}

سجاد محسن پور^۲

مریم عباسی^۳

زهره پور میرعلی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۶/۰۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه هوش معنوی و نگرش به آخرت با بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین بود. تحقیق حاضر از نظر ماهیت محتوایی توصیفی-همبستگی و از منظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش آموزان مشغول به تحصیل در دوره دوم متوسطه شهرستان نمین به تعداد ۱۷۴۴ نفر (۸۲۸ نفر دختر و ۹۱۶ نفر پسر) در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند، که بر اساس جدول مورگان و با بکار بست روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نمونه‌ای به حجم ۳۱۷ نفر انتخاب شدند. اطلاعات لازم برای پاسخ به سوال و بررسی فرضیه‌های پژوهش، از طریق پرسشنامه‌های کتبی جمع آوری شد. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Spss استفاده شد. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که هوش معنوی و نگرش به آخرت توانایی پیش‌بینی بهزیستی در دانش آموزان متوسطه دوره دوم شهرستان نمین را دارند. همچنین رابطه هوش معنوی و نگرش به آخرت با بهزیستی ذهنی در دانش آموزان به ترتیب $r=0.70$ و مقدار معناداری $(Sig<0.05)$ ، $r=0.58$ و مقدار معناداری $(Sig<0.05)$ است. طبق این نتایج پابندی به ارزش‌ها و باورهای دینی و همچنین درک معنای زندگی بر اساس آخرت‌نگری می‌تواند آرامش و شادابی (بهزیستی ذهنی) را تضمین نماید. از این رو توجه به ارزش‌ها و باورهای دینی در فرآیندهای یاددهی یادگیری و تسهیل درک معنای زندگی در سیستم آموزشی از اهمیت بیشتری برخوردار است.

واژگان کلیدی

بهزیستی ذهنی، نگرش به آخرت، هوش معنوی

۱. دانشجوی دکتری علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. (fardin.foroghi.2018@gmail.com)

۲. کارشناسی ارشد، آموزش و پرورش، اردبیل، ایران.

۳. کارشناسی ارشد، آموزش و پرورش، اردبیل، ایران.

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد، آموزش و پرورش، اردبیل، ایران.

مقدمه

یکی از مفاهیم مهم در کیفیت زندگی افراد، مفهوم بهزیستی ذهنی است که مرتبط با ارزیابی‌های فرد از زندگی خویش است. این ارزیابی‌ها در برگیرنده واکنش‌های شناختی و هیجانی فرد به حوادث و قضاوت‌هایی است که وی درباره رضایت از زندگی خود ارائه می‌دهد. پژوهشگران بر این باورند که ایجاد بهزیستی ذهنی و پایداری آن، انسان را به سمت موفقیت بیشتر، سلامت بهتر، ارتباطات اجتماعی سالم و در نهایت سلامت روانی و جسمی بالاتری رهنمون می‌سازد (میکائیلی منبع و صالحی، ۱۳۹۸). و از آنجایی که دانش‌آموزان به ویژه نوجوانان گروهی مهم به شمار می‌آیند و سلامتی فردی، اجتماعی، جسمی و روحی آنان از اهمیت بسیار برخوردار است؛ توجه به بهزیستی ذهنی در این افراد بیش از پیش ضرورت دارد. در دوره نوجوانی رشد در سه سطح جسمی، روانی و اجتماعی رخ می‌دهد که هر سه رابطه‌ای نزدیک با یکدیگر دارند. در دوره نوجوانی فرد با موقعیتی خطرناک روبه‌روست زیرا با انرژی زیاد، تجربه محدود و نیازهای جدید مواجه است. از این رو تأمین سلامت روان و بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان در همه جوامع مسئله‌ای مهم تلقی می‌شود (کونینگ^۱، ۱۹۹۸). بهزیستی ذهنی به دامنه‌ای از پدیده‌های ذهنی اطلاق می‌شود که رضایت کلی فرد از زندگی، احساسات خوشایند، ناخوشایند و خشنودی در قلمروهای مشخص مانند کار، اوقات فراغت و زندگی زناشویی را در بر می‌گیرد. بهزیستی ذهنی شامل دو مؤلفه عاطفی و شناختی است. افرادی که احساس بهزیستی روانی بالایی دارند هیجانات مثبت را تجربه می‌کنند و از رویدادهای پیرامون خود ارزیابی مثبتی دارند، در حالی که افراد با احساس بهزیستی پایین رویدادها و موقعیت زندگیشان را نامطلوب ارزیابی می‌کنند و بیشتر هیجانات منفی مانند اضطراب، افسردگی و خشم را تجربه می‌کنند. در رابطه با تعریف بهزیستی ذهنی، می‌توان اشاره کرد که تعریفی جامع و مانعی وجود ندارد و در ادبیات داخلی و خارجی این سازه در ابعاد مختلف تعریف شده است. به طور کلی بهزیستی ذهنی به دامنه‌ای از پدیده‌های ذهنی اطلاق می‌شود که رضایت کلی فرد از زندگی، احساسات خوشایند، ناخوشایند و خشنودی در قلمروهای مشخص مانند کار، اوقات فراغت و ... را در بر می‌گیرد. افرادی که احساس بهزیستی روانی بالایی دارند هیجانات مثبت را تجربه می‌کنند و از حوادث و وقایع پیرامون خود ارزیابی مثبتی دارند، در حالی که افرادی با احساس بهزیستی پایین حوادث و موقعیت‌های زندگیشان را نامطلوب ارزیابی می‌کنند، بیشتر هیجانات منفی مانند اضطراب، افسردگی و خشم را تجربه می‌کنند (دنولین^۲، ۲۰۱۱). به طور کلی بهزیستی ذهنی موجب رشد متعادل و سلامت آدمی شده و راه را جهت پرورش صحیح‌تر و وسیع‌تر استعدادهای وی هموار می‌سازد. افرادی که از بهزیستی ذهنی بالایی برخوردار هستند، هیجانات مثبت بیشتری را تجربه کرده و از گذشته، حال و آینده خود و دیگران توصیف خوشایندی دارند. این در حالی است که افراد با احساس بهزیستی ذهنی پایین، موارد مذکور را منفی ارزیابی کرده، و هیجانات منفی مانند اضطراب و افسردگی بیشتری را تجربه می‌کنند (دینر و همکاران^۳، ۲۰۱۷).

¹ Koenig

² Deneulin

³ Diener and et al.

از جمله نخستین مطالعات، مطالعه سام آرام و همکاران (۲۰۱۲) است که با استفاده از روش پیمایشی به بررسی بهزیستی ذهنی و عوامل موثر بر آن در میان جوانان شهر تهران پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که بهزیستی ذهنی مبحثی گسترده و دارای ابعاد مختلفی است که این ابعاد از مسائل فردی و روانشناختی شروع شده و به مسائل کلان سیاسی و اقتصادی در حوزه عملکرد مسئولان ختم می شود. قنبری، رحیمیان و اسدپوریان (۲۰۲۱) در مطالعه خود به پیمایش در باب بهزیستی ذهنی در بین ۲۸۱ نفر از جوانان روستایی و تاثیر آن بر ماندگاری آنها در روستا پرداخته است. فورلانگ (۲۰۱۲) نیز معتقد است مطالعه بهزیستی افراد و جوامع و ارتقای آن بزرگترین چالش عملی بشر پس از افزایش و پیشرفت در زمینه فناوری، پزشکی، ثروت و ... است. بنابراین با توجه به اهمیت برخورداری از بهزیستی ذهنی شناخت عوامل تأثیرگذار یا پیش‌بینی کننده آن اهمیت بسیار دارد. یکی دیگر از متغیرهایی که با بهزیستی ذهنی ارتباط دارد، نگرش به آخرت است (کرد، ۱۳۹۵؛ سادات رقیب و همکاران، ۱۳۸۹). انسان به طور ذاتی در پی یافتن معنایی برای وجود و هستی بوده و در پی آن است که بداند هدف از خلقت وی چه بوده است و پس از این زندگی چه سرا و منزلگاهی دارد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که آنچه انسان امروزی را بیشتر رنج می‌دهد، خلا وجودی و احساس بی‌هدفی و بی‌معنایی در زندگی است (ابراهیمی، ۱۳۸۸). دین و مذهب به عنوان یکی از منابع اصلی ارزش‌ها و اخلاقیات افراد جامعه در معنا بخشی به زندگی نقش اساسی ایفا می‌کند (دینر و همکاران، ۱۹۸۵). همه ادیان الهی با ارائه مفهوم آخرت، انسان‌ها را به توجه به سرای پایدار دعوت کرده‌اند. در اندیشه اسلامی از مرگ به عنوان تغییر در مرتبه وجودی و انتقال یاد شده است که هماهنگ با میل انسان به بقا است. ترس از مرگ یکی از ترس‌های جدی است که در طی زندگی کم و بیش با انسان همراه است. بر اساس آمارهای گزارش شده در کشورهای غربی، تقریباً بین ۵۰ تا ۷۰ درصد از افراد سنین بالا، از ترس و نگرانی درباره مرگ رنج می‌برند (هلاکویی و همکاران، ۱۳۹۶). در سال‌های اخیر موضوع سلامت در گستره‌ای وسیع‌تر بررسی شده و روان‌شناسان به ابعاد مختلفی از سلامت توجه کرده‌اند. با افزایش شواهد در تاثیر دین و معنویت بر رفتار سالم، اوکنار و استرلینگ پیشنهاد کردند که مدل زیستی روانی اجتماعی جورج انگل نیازمند یک بازنگری است تا جنبه معنوی نیز به آن اضافه شود (ابراهیمی، ۱۳۸۸). از نظر کوئینگ و همکاران (2011) ارتباط معنی‌داری بین دین و مذهب با بهزیستی، شادمانی، رضایت از زندگی، امید و خوش‌بینی، هدفمندی و معنا در زندگی، عزت نفس بالا، حمایت اجتماعی بالاتر و احساس تنهایی و خودکشی کمتر، اضطراب کمتر وجود دارد. همچنین مطالعات نشان داده‌اند که داشتن اعتقادات دینی قوی می‌تواند فرآیند سازش یافتگی با داغ‌دیدگی را تسهیل کند. بنابراین با توجه به پژوهش‌های انجام شده می‌توان دین را یکی از عوامل اصلی در پیش‌بینی و ارتقای سلامت روان به شمار آورد. در این راستا، باور به آخرت یکی از عناصر اصلی ادیان الهی است و عمل بر طبق این باور نیز دارای نقش مهم است (سلیگمن^۴، ۲۰۰۰). معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که برخی از صاحب‌نظران، آن را متضمن بالاترین سطوح زمینه‌های رشد شناختی، اخلاقی، عاطفی و تلاش همواره آدمی برای پاسخ دادن به چارهای زندگی می‌دانند. هوش معنوی به عنوان زیربنای باورهای فرد نقش اساسی در زمینه‌های گوناگون به ویژه ارتقاء و تامین سلامت روانی دارد. هوش معنوی، در بردارنده نوعی سازگاری

⁴ Seligman

و رفتار حل مسئله است که بالاترین سطوح رشد را در حیطه‌های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی، بین فردی و ... شامل می‌شود؛ و فرد را در جهت هماهنگی با پدیده‌های اطراف و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی یاری می‌نماید. این هوش به فرد دیدی کلی در مورد زندگی و همه تجارب و رویدادها می‌دهد و او را قادر می‌سازد به چارچوب‌بندی و تفسیر مجدد تجارب خود پرداخته، شناخت و معرفت خویش را عمق بخشد (نیل^۵، ۲۰۱۱؛ ویز و همکاران^۶، ۲۰۱۶). هوش معنوی را به عنوان ظرفیت انسان برای پرسیدن سوالات غایی درباره زندگی و تجارب همزمان و ارتباط هر یک از ما با دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم تعریف می‌کند. مقدم و محمدقلی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان رابطه بهزیستی ذهنی با نگرش به آخرت و معنای زندگی در دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز همدان بر این باورند که بهزیستی ذهنی دانشجویان، توسط نگرش به آخرت و معنای زندگی قابل پیش‌بینی است. و بین بهزیستی ذهنی با نگرش به آخرت رابطه مثبت و معناداری برقرار است. با توجه به موارد فوق و بررسی ادبیات و مبانی نظری بهزیستی ذهنی و عوامل موثر بر آن به نظر می‌رسد، بین هوش معنوی و نگرش به آخرت یا آخرت‌نگری رابطه منطقی وجود داشته باشد که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. به طور خلاصه، مسئله تحقیق این است که آیا بین متغیر نگرش به آخرت و متغیر هوش معنوی با بهزیستی ذهنی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه وجود دارد؟ آیا بالاتر بود میزان نگرش به آخرت در فرد، بالاتر بودن سطح بهزیستی ذهنی را به همراه دارد؟ آیا بالاتر بودن میزان هوش معنوی در افراد، بالاتر بودن بهزیستی ذهنی را به همراه دارد؟ پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به سوالات فوق است. بر این اساس فرضیه‌های پژوهشی بصورت زیر تدوین شده است:

نگرش به آخرت و هوش معنوی توانایی پیش‌بینی بهزیستی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین را دارند.

بین بهزیستی ذهنی با نگرش به آخرت در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه وجود دارد.

بین هوش معنوی با نگرش به آخرت در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه وجود دارد.پ

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر ماهیت محتوایی توصیفی-همبستگی و از منظر هدف کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها پیمایشی و تک مقطعی می‌باشد. شرکت کنندگان در پژوهش حاضر یا به عبارتی جامعه آماری تحقیق، کلیه دانش آموزان مشغول به تحصیل در دوره دوم متوسطه شهرستان نمین به تعداد ۱۷۴۴ نفر (۸۲۸ نفر دختر و ۹۱۶ نفر پسر) در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ می‌باشد. با توجه به پراکندگی موجود در جامعه آماری، امکان بررسی تمام اعضا میسر نیست، از این رو بر اساس جدول مورگان و با بکاربست روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نمونه‌ای به حجم ۳۱۷ نفر انتخاب شدند. بدین صورت که در مرحله اول مدارس بصورت تصادفی انتخاب شده و بعد، از بین مدارس منتخب، کلاس‌ها درس و سپس دانش آموزان بصورت تصادفی بعنوان نمونه آماری

⁵ Nel

⁶ Weiss and et al.

انتخاب شدند. اطلاعات لازم برای پاسخ به سوال و بررسی فرضیه‌های پژوهش، از طریق پرسشنامه‌های کتبی جمع آوری شد که مشخصات پرسشنامه‌های بکار برده شده در ادامه شرح داده خواهد شد. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Spss و از دو روش توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش آمار توصیفی جداول تک بعدی و در بخش آمار استنباطی از آزمون رگرسیون خطی چند گانه و ضریب همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده شد.

پرسشنامه بهزیستی ذهنی:

این مقیاس توسط وارویک ادینبور (۲۰۰۷) تدوین گردید. این پرسشنامه ۱۴ سوال داشته و دارای سه بعد خوش‌بینی (گویه‌های ۱، ۲، ۳، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴)، روابط مثبت با دیگران (گویه‌های ۴، ۷، ۹) و انرژی‌ک بودن (گویه‌های ۵، ۶، ۱۱، ۱۳) می‌باشد. نمره گذاری پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت بوده و امتیاز مربوط به هر گزینه بصورت (ابدا: ۱، خیلی کم: ۲، گاهگاهی: ۳، بیشتر اوقات: ۴، تا همه اوقات: ۵) تعیین می‌شود. روایی این ابزار در نسخه خارجی مورد تایید بوده و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ بدست آمده است (ویز، ۲۰۱۶)؛ در پژوهش رجبی که روایی و اعتباریابی نسخه فارسی مد نظر بود؛ روایی محتوایی مورد تایید بوده و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۴ بدست آمده است. در پژوهش حاضر نیز روایی محتوایی ابزار مورد تایید اساتید حوزه علوم تربیتی و روانشناسی قرار گرفته و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمد؛ که نشان از پایایی مطلوب ابزار است.

پرسشنامه هوش معنوی

این ابزار توسط کینگ (۲۰۰۸) طراحی و ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۲۴ گویه بوده و دارای چهار زیر مقیاس، تفکر وجودی انتقادی (سوالات ۱، ۳، ۵، ۹، ۱۳، ۱۷، ۲۱)، تولید معنای شخصی (سوالات ۷، ۱۱، ۱۵، ۱۹، ۲۳)، آگاهی متعالی (سوالات ۲، ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۲۰، ۲۲) و بسط حالت هشیاری (سوالات ۴، ۸، ۱۲، ۱۶، ۲۴) می‌باشد. نمره گذاری این ابزار بر اساس طیف لیکرت بوده و درجه‌بندی آن بصورت (کاملاً نادرست: ۰، نادرست: ۱، تاحدودی درست: ۲، بسیار درست: ۳، کاملاً درست: ۴) می‌باشد. پایایی این ابزار در مطالعات کینگ (۲۰۰۷) بر اساس ضریب آلفا ۰/۹۵ گزارش شده است. و آلفای زیرمقیاس‌های آن از جمله تفکر انتقادی ۰/۸۸، ایجاد معناداری شخصی ۰/۸۷، هوشیاری متعالی ۰/۸۹ و گسترش هوشیاری متعالی ۰/۹۴ بیان شده است؛ روایی صوری و محتوایی مقیاس توسط متخصصان علوم تربیتی و روانشناسی مورد تایید قرار گرفته و پایایی آن در پژوهش رقیب و همکاران (۱۳۸۹) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ و در پژوهش حاضر ۰/۹۲ برآورد شد.

پرسشنامه نگرش به آخرت

جهت سنجش این متغیر از پرسشنامه ساخته شده توسط ابراهیمی و بهرامی احسان (۱۳۹۰) استفاده شد. این مقیاس با استفاده از آیات و روایات منابع دین اسلام ساخته شده است. هدف آن اندازه گیری سطح دیدگاه افراد به زندگی پس از مرگ است. فرم اولیه این ابزار ۷۷ گویه ای بود که در نهایت به پرسشنامه ۴۰ گویه ای تبدیل شد. این پرسشنامه دارای ۵ زیر مقیاس تکلیف گریزی (سوالات ۱ تا ۹)، آمادگی (سوالات ۱۰ تا ۱۶)، آخرت محوری (۱۷ تا ۲۵، ۲۷)، تعالی (۲۶-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳)، لذت جویی (۳۴ تا ۴۰) می باشد. نمره گذاری بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه ای (کاملاً مخالفم: ۰ تا کاملاً موافقم: ۴) صورت گرفته است. پایایی این آزمون با آلفای کرونباخ محاسبه شد که برای کل آزمون ۰/۸۵ و برای خرده مقیاس های تکلیف گریزی: ۰/۵۲، آمادگی: ۰/۷۲، آخرت محوری: ۰/۷۹، تعالی: ۰/۶۵، و لذت جویی ۰/۶۷ به دست آمد. روایی آزمون نیز از طریق دونیمه سازی، همبستگی بین نیمه اول بانیمة دوم ۰/۸۶ به دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ بدست آمد.

یافته ها:

مشخصات جمعیت شناختی پاسخگویان: نتایج توزیع فراوانی جنسیت نشان داد که از ۳۱۷ نفر نمونه آماری، ۱۶۶ نفر (۵۲/۳۷ درصد) از پاسخگویان پسر و ۱۵۱ نفر (۴۷/۶۳ درصد) دختر بودند. همچنین مشخص شد که، ۱۶۳ نفر (۵۱/۴۲ درصد) از پاسخگویان در شاخه نظری، ۹۱ نفر در (۲۸/۷۱ درصد) از پاسخگویان در شاخه کاردانش، ۶۳ نفر (۱۹/۸۷ درصد) در شاخه فنی حرفه ای مشغول به تحصیل هستند.

تحلیل داده ها: پیش از آزمون فرضیه های تحقیق به بررسی پیش فرض های اساسی آزمون های پارامتریک پرداخته شده و بعد از اطمینان از وجود خصیصه های مورد نظر همچون کمی بودن داده های متغیرهای تحقیق، فاصله ای و نسبی بودن، توزیع نرمال داده های پژوهش و برقرار بودن فرض خطی بودن روابط بین متغیرها، اقدام به آزمون فرضیه ها گردید. **بررسی نرمال بودن داده ها:** یکی از پیش شرط های استفاده از آزمون های پارامتریک، این است که، توزیع داده ها نرمال باشد. برای بررسی نرمال بودن داده ها باید «چولگی» و «کشیدگی» را محاسبه شود. اگر عدد حاصل در بازه [۲ و -۲ قرار گیرد، می توان توزیع داده ها را نرمال در نظر گرفت. که در جدول (۳) نتایج حاکی از نرمال بودن متغیرهای مورد بررسی است.

جدول (۳): نتایج آزمون کولمگروف- اسمیرنوف جهت تعیین نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق

متغیر	بهزیستی ذهنی	هوش معنوی	نگرش به آخرت
میانگین	۵۵/۷۶	۸۳/۹۲	۱۲۳/۸۰
انحراف معیار	۹/۰۹	۴/۷۱	۶/۳۸
چولگی	۰/۴۵۸	۰/۳۲۶	۰/۲۷۶
کشیدگی	۰/۱۹۷	۱/۰۳	۰/۳۹۵

همانطور که در جدول (۳) مشاهده می شود مقادیر چولگی و کشیدگی برای هر سه متغیر پژوهش، در بازه (۲-، ۲+) قرار دارد. که نشان از توزیع نرمال داده ها است.

آزمون فرضیه های تحقیق:

آزمون فرضیه اول: هوش معنوی و نگرش به آخرت توانایی پیش بینی بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین را دارند.

برای آزمون این فرضیه از رگرسیون خطی چندگانه استفاده شد. جدول زیر نتایج بدست آمده از آزمون این فرضیه را نشان می دهد:

جدول (۴): ضریب تعیین رگرسیون

مدل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعدیل	خطای انحراف از برآورد	دوربین واتسون
	۰/۷۰۲	۰/۴۹۳	۰/۴۹۰	۶/۳۱	۱/۶۹

نتایج جدول (۴) مشخص نشان می دهد که ۴۹ درصد از تغییرات متغیر پاسخ (بهزیستی ذهنی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین) ناشی از متغیرهای پیش بین (هوش معنوی و نگرش به آخرت) است. همچنین مقدار آماره دوربین-واتسون که عدم خودهمبستگی مانده ها را بررسی می کند، ۱/۶۹ است. اگر مقدار این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد، به معنی عدم هم خودهمبستگی مانده ها است. که مقدار بدست آمده در جدول فوق، در بازه ذکر شده قرار دارد و این شرط نیز برقرار است. بنابراین خطاها دارای خود همبستگی سریالی نیستند.

جدول (۵): تحلیل واریانس

مدل رگرسیون	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
رگرسیون	۱۲۱۵۶/۶۵۷	۲	۶۰۷۸/۳۲۸	۱۵۲/۸۰۹	۰/۰۰۰
باقی مانده	۱۲۴۹۰/۰۹۴	۳۱۴	۳۹/۷۷۷		
کل	۲۴۶۴۶/۷۵۱	۳۱۶			

تحلیل واریانس به معنای تحلیل تغییرات است، با توجه به اینکه آماره فیشر ($F=152/809$) در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی دار است. (سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵) می توان بیان کرد که حداقل یکی از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (بهزیستی ذهنی) تاثیر معنی داری دارد. به عبارتی می توان گفت مدل از وضعیت برازش مناسبی برخوردار است.

جدول (۶): معادله خط رگرسیون

مدل رگرسیون	بتا		آزمون T		ناهمسانی واریانس	
	غیراستاندارد	استاندارد	بتا	T	Sig	تولرانس
عرض از مبدا (A)	۱۲/۸۹	۳/۲۳		۴/۰۰	۰/۰۰۰	
هوش معنوی	۰/۴۰	۰/۰۴	۰/۶۴	۱۰/۰۲	۰/۰۰۰	۰/۳۹۳
نگرش به آخرت	۰/۳۸	۰/۰۴	۰/۳۷	۳/۱۸۰	۰/۰۰۰	۰/۳۹۳

به منظور بررسی عدم هم خطی متغیرهای مستقل، از شاخص VIF استفاده می شود، در صورتی که مقادیر VIF کمتر از ۵ و مقدار تولرانس بیشتر از ۰/۱ باشد، فرض عدم هم خطی متغیرهای مستقل برقرار است، همانگونه که در جدول بالا ملاحظه می شود این دو شاخص شرایط ذکر شده را دارند و در شرایط مطلوبی هستند، بنابراین این پیشفرض رگرسیون چندگانه نیز برقرار است. همچنین نتایج در جدول (۶) حاکی از آن است که رابطه بین هر دو متغیر پیش بینی کننده مورد بررسی با بهزیستی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین قابل قبول بوده و تاثیر این متغیرها قابل پیش بینی است. به این ترتیب که یک واحد افزایش در نگرش به آخرت، بهزیستی ذهنی در دانش آموزان را ۳۷ درصد افزایش می دهد. همچنین برای یک واحد افزایش در هوش معنوی، ۶۴ درصد امکان افزایش در بهزیستی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین وجود دارد. مجموع این دو متغیر ۴۹ درصد از تغییرات متغیر ملاک (بهزیستی ذهنی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین) را تبیین می کنند.

آزمون فرضیه دوم: بین هوش معنوی با بهزیستی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه وجود دارد. برای بررسی این فرضیه از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. که نتایج به دست آمده از آن در جدول (۷) درج شده است:

جدول ۷: مقدار ضریب پیرسون

متغیرهای پژوهش	هوش معنوی	بهزیستی ذهنی
ضریب پیرسون	۱	۰/۷۰
مقدار معناداری		۰/۰۰۰

نتایج جدول (۷) که به بررسی رابطه بین دو متغیر هوش معنوی و بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین می‌پردازد، نشان می‌دهد که بین هوش معنوی و بهزیستی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. همچنین با توجه به یافته‌های میلر (۱۳۸۰: ص ۲۹۹) چون این مقدار در بازه (۰/۶ - ۰/۸) قرار دارد، بنابراین رابطه قوی در نظر گرفته می‌شود. همچنین از آنجایی که مقدار معناداری ($Sig < 0/05$) این رابطه معنی‌دار است. طبق این یافته فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیر پیش‌بین و ملاک رد، و فرضیه پژوهش مورد تایید می‌باشد.

آزمون فرضیه سوم: بین نگرش به آخرت با بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه وجود دارد. برای بررسی این فرضیه از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. که نتایج به دست آمده از آن در جدول (۸) درج شده است:

جدول ۸: مقدار ضریب پیرسون

متغیرهای پژوهش	نگرش به آخرت	بهزیستی ذهنی
ضریب پیرسون	۱	۰/۵۸
مقدار معناداری		۰/۰۰۰

با توجه به ضریب همبستگی پیرسون ($r=0/58$ و مقدار معناداری $Sig < 0/05$) بین نگرش به آخرت و بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. یعنی با افزایش نگرش به آخرت بهزیستی ذهنی در دانش آموزان افزایش می‌یابد. طبق نتایج به دست آمده فرض صفر رد و فرضیه پژوهش مورد تایید است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه هوش معنوی و نگرش به آخرت با بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین صورت گرفت. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که بین نگرش به آخرت (آخرت‌نگری) و بهزیستی ذهنی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج به دست آمده از پژوهش‌های مقدم و محمدقلی (۱۴۰۲)؛ میکائیلی منیع و صالحی (۱۳۹۸)؛ کیانی چلمردی و خاکدال (۱۳۹۶)، هلاکویی، مصطفوی و نسیمی (۱۳۹۶)؛ یعقوبی (۱۳۸۷)؛ آقا بابایی (۱۳۹۳)؛ ریجاوس و همکاران (۲۰۱۶) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت که افرادی که به آخرت ایمان دارد و آن را بخش جدایی‌ناپذیر از زندگانی خود می‌داند و در این زمینه به باور قلبی رسیده است، از بهزیستی ذهنی برخوردار خواهند بود. به عبارتی افرادی که از نگرش به آخرت برخوردار هستند؛ دلبسته دنیا و مادیات آن نبوده و خود را از فشارهای روحی روانی مصون نگه می‌دارند. این در حالی است که افراد وابسته به دنیا و مادیات آن، فاقد آخرت‌نگری بوده و این عامل، زمینه را برای آسیب‌های مضاعف روحی و روانی فراهم می‌آورد. به طور کلی می‌توان اذعان داشت، انسانی که به آخرت باور دارد، از لحاظ ذهنی آمادگی مرگ و رجعت به دنیای دیگر را داشته و دغدغه‌ای در زمینه‌ی اضطراب و ترس از مرگ ندارد.

بنابراین می‌تواند از ذهنی پاک و آرام برخوردار باشد و در این زمینه بهزیستی کامل را تجربه نمایند. از سوی دیگر، انسان با هدف و به عبارتی هدفمند، قادر است با هدف‌گذاری در تمامی مراحل و شرایط، از زندگی خویش لذت برده و این لذت می‌تواند تا حدود زیادی بر بهزیستی ذهنی و بهبود وضعیت روانی وی اثر بگذارد. همچنین طبق نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر، فرض دوم مبنی بر اینکه هوش معنوی با بهزیستی در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین رابطه دارد، مورد تایید است. این یافته با نتایج به دست آمده از پژوهش یعقوبی (۱۳۸۷)؛ دینر، لوکای و اویشی، جاین و بورهست (۲۰۰۶) همسو است. در تبیین فرض دوم می‌توان اشاره کرد هوش معنوی ظرفیت انسان برای جستجو و پرسیدن سوالات غایی درباره معنای زندگی و به طور همزمان تجربه پیوند یکپارچه بین هریک از ما و جهانی است که در آن زندگی می‌کنیم. این هوش به فرد دیدی کلی در مورد زندگی و همه تجارب و رویدادها می‌دهد و او را قادر می‌سازد به چارچوب‌بندی و تفسیر مجدد تجارب خود پرداخته، شناخت و معرفت خویش را عمق بخشد؛ از طرفی دیگر بهزیستی ذهنی دارای دو بعد است، بعد ذهنی و بعد عینی. اینکه چرا و چگونه افراد زندگی خود را به راه‌های مثبت تجربه می‌کنند، همان بهزیستی ذهنی است که اگر همسو با ارزش‌ها و باورهای مذهبی و دینی فرد باشد می‌تواند منجر به توسعه و ارتقا توانمندی‌ها گردد. لذا توجه به هوش معنوی و تبیین آن می‌تواند دانش‌آموزان را برای درک ارزش‌ها و معنای زندگی یاری کرده و بهزیستی ذهنی را توسعه دهد. طبق نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌شود در فرآیند یاددهی یادگیری، مطالب و محتوای درسی به آخرت‌نگری و هدفمندی زندگی ارتباط داده شود. اگر فراگیران به هدفمندی و نقش خود در زندگی پی ببرند و به این اصل ایمان قلبی داشته باشند که مرگ پایان زندگی نیست، از آرامش ذهنی بیشتری برخوردار خواهند بود. همچنین طبق یافته‌های به دست آمده پیشنهاد می‌شود مدیران و عوامل اجرایی سیستم‌های آموزشی نسبت به برگزار مراسمات و همایش‌هایی با محوریت معنویت اهتمام ویژه داشته باشند. چرا که توسعه و تقویت هوش معنوی آرامش روحی روانی دانش‌آموزان را تضمین خواهد کرد. از آنجایی که جامعه آماری مربوط به شهرستان نمین بوده و نتایج بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده از نمونه آماری حاصل شده، جامعه را می‌توان بعنوان محدودیت در پژوهش حاضر تلقی کرد. از طرفی دیگر برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از پرسشنامه استفاده شد که ممکن است پاسخ دهندگان بنا به دلایل مختلف از درج گزینه درست خودداری کنند. به همین خاطر ابزار بکار بسته شده را می‌توان محدودیت دیگر تلقی کرد.

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

در پژوهش حاضر سعی بر آن بود که از نظر جسمی و روان‌شناختی هیچ آسیبی آزمودنی‌ها را تهدید نکند و اطلاعات آن‌ها نیز کاملاً محرمانه بماند.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این پژوهش در طراحی، اجرا و نگارش همه بخش‌های پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

بین نویسندگان پژوهش حاضر هیچ گونه تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

۱. آقابابایی، ناصر (۱۳۹۳). نقش واسطه‌ای هدف در زندگی در رابطه جهت گیری مذهبی با شادکامی و رضایت از زندگی. مقاله علمی ترویجی (سمینار). اسلام و تحقیقات روانشناسی، ۱۳۹۳؛ ۲
۲. ابراهیمی، ابوالفضل (۱۳۸۸). رابطه آینده پژوهی و سلامت و ساخت مقیاس اولیه آینده پژوهی، پایان نامه کارشناسی ارشد، روانشناسی بالینی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۸.
۳. سادات رقیب، مائده، سیادت، سید علی، حکیمی نیا، بهزاد، احمدی، سید جعفر. (۱۳۸۹). اعتباریابی مقیاس هوش معنوی کینگ (SISRI-24) در دانشجویان دانشگاه اصفهان. دست‌آوردهای روان‌شناختی، 17(1), 141-164.
۴. کرد بهمن. پیش‌بینی بهزیستی ذهنی دانشجویان پرستاری بر اساس ذهن‌آگاهی و شفقت‌ورزی به خود. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. ۱۳۹۵؛ ۱۶ : ۲۷۳-۲۸۲
۵. کیانی چلمردی، احمدرضا؛ خاکدل، سعید (۱۳۹۶). رابطه بهزیستی معنوی و نگرش به آخرت با بهزیستی روانشناختی در دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی. فصلنامه اخلاق پزشکی، ۱۳۹۶؛ ۴۳.
۶. میکائیلی منبع، فرزانه و صالحی، شبنم، ۱۳۹۸، بررسی رابطه هدف در زندگی با تکیه بر اسلام با بهزیستی معنوی در دانشجویان دانشگاه ارومیه، اولین کنفرانس بین المللی دین، معنویت و کیفیت زندگی، مشهد، <https://civilica.com/doc/1131375>
۷. مقدم، زینب؛ محمد قلی، علیرضا (۱۴۰۲). رابطه بهزیستی روانی با نگرش به آخرت و معنای زندگی در دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز همدان. مجله علمی پژوهشی آموزش و یادگیری. ۲۰(۱): ۲۷-۳۷
۸. هلاکویی، هدی؛ مکوند حسینی، شاهرخ؛ محمدی فر، محمدعلی؛ رستمی، مریم (۱۳۹۶). رابطه بین اهداف زندگی و ویژگی‌های شخصیتی با بهزیستی روانی بزرگسالان. مجله اصول بهداشت روان، ۱۷(۶): ۳۲۵-۳۳۳.
۹. یعقوبی، ابوالقاسم (۱۳۸۷). رابطه هوش معنوی و سلامت روان دانشجویان دانشگاه بوعلی، مجموعه مقالات چهارمین سمینار سراسری سلامت روان دانشجویان.
10. Chiragian, Hadith; Khani, Mohammad Hossein; Zarei Topkhaneh, Mohammad; Moradian Gizeroud, Khadijah (2014). The relationship between spiritual well-being and moral intelligence and purpose in life. *Islam and Psychological Research*, 1(2):107-120. [In Persian]
11. Diener, E., Heintzelman, S. J., Kushlev, K., Tay, L., Wirtz, D., Lutes, L. D., & Oishi, S. (2017). Findings all psychologists should know from the new science on subjective well-being. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 58(2), 87-104.
12. Deneulin, S. "Revisiting religion: development studies thirty years on". *World Development*, 2011, 39, (10) :45-54
13. Diener, E., Emmons, A., Larsen, J., & Grifin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of coping mechanism. Journal of Rural community psychology*, 3, 27-34.

14. Ghbari Bonab, Bagher; Salimi, Mohammad; Seliani, Leila; Noori-Moghadam, Sana (2007). Spiritual Intelligence. Scientific Research Quarterly of New Religious Thought: 3(10). [In Persian]
15. Nell, L. (2011). The psychofertological experiences of masters degree students in professional psychology programmes: An interpretative phenomenological analysis. Thesis in fulfilment of the requirements for the degree. Department of Psychology Faculty of The Humanities: University Of The Free State Bloemfontein. 48 – 84
16. Furlong, G. (2012) The importance of building a safe and caring school climate. Available at: <https://wellbeingatschool.org.nz/sites/default/files/W@S-Building-asafe-and-caring-climate-research-brief.pdf>
17. Koenig, H.G., McCullough, M.E., & Larson, D.B. Handbook of religion and health. Oxford University Press, 2011.
18. Koenig, H. G. (1998) Handbook of religion and mental health, New York: Academic Press. translate by: Shabani, Avaye noor Publications.
19. Rijaus, M.N., Ingrid, B., Majda, R., Dubravka, M. Life goals and well-being: Are extrinsic aspirations always detrimental to well-being?, Psychol Topic, 2018; 18(2): 317-34. [In Persian]
20. Ryff, C. D. (2016). Articolo Target. Psychological well -being and health: Past, present and future. Psicologia Della Salute. [DOI:10.3280/PDS2016-001002]
21. Seligman, M. E. P., Csikszentmihalyi, M. "Positive Psychology: An introduction". American Psychologist, 2000: 221-278
22. Weiss, L. A., Westerhof, G. J., & Bohlmeijer, E. T. (2016). Can We Increase Psychological Well -Being? The Effects of Interventions on Psychological Well -Being: A Meta - Analysis of Randomized Controlled Trials. Plos One, 11(6), e0158092. [DOI:10.1371/journal.pone.0158092]

The relationship between spiritual intelligence and attitude to the hereafter with mental well-being in secondary school students of Namin city

Fardin Foroghi Soha *
Sajjad Mohsenpour
Maryam Abbasi
Zohra Pourmir Ali

Abstract

The purpose of the present study was to investigate the relationship between spiritual intelligence and attitude to the hereafter with mental well-being in second year high school students of Nemin city. The current research was descriptive-correlative in terms of content and applied in terms of purpose. The statistical population of the research was all students studying in the second year of secondary school in Nemin city, numbering 1744 people (828 girls and 916 boys) in the academic year 2014-2014, based on the Morgan table and using the multi-stage cluster random sampling and sampling method. A random stratified sample of 317 people was selected. The necessary information to answer the question and examine the research hypotheses was collected through written questionnaires. Spss software was also used for data analysis. The obtained results indicate that spiritual intelligence and attitude to the hereafter have the ability to predict the well-being of secondary school students of Nemin city. Also, the relationship between spiritual intelligence and attitude to the hereafter with mental well-being in students is ($r=0.70$ and significance value $\text{Sig}<0.05$), ($r=0.58$ and significance value $\text{Sig}<0.05$). According to these results, adherence to religious values and beliefs as well as understanding the meaning of life based on the hereafter can guarantee peace and vitality (mental well-being). Therefore, it is more important to pay attention to religious values and beliefs in the teaching and learning processes and facilitate the understanding of the meaning of life in the educational system.

Keywords

mental well-being, attitude to the hereafter, spiritual intelligence
